

Ҳамма эҳтиросларнинг энг жирканчилиги — ҳасад. Нафрат, сотқинлик ва фисқу фуружлар ҳасад байроғи остида кун кўради.

К.ГЕЛЬВЕЦИЙ

• Кишлоқ аҳолисини ичимлик суви ва табиий газ билан таъминлаш дастурини амалга ошириш бўйича республика комиссиясининг навбатдаги мажлисида жорий йил январ-сентябр ойларида Қорақалпоғистон Республикаси ва вилоятларда кишлоқ аҳоли пунктларини газ ва ичимлик суви тармоқлари улаш юзасидан иш якунлари таҳлил этилди.

• Ўзбекистон Республикаси Назорат органи фаолиятини мувофиқлаштирувчи республика кенгашининг навбатдаги йиғилишида мамлакат назорат органи томонидан жорий йилнинг 9 йил давомида ўтказилган текширишларини мувофиқлаштириш натижалари кўриб чиқилди.

JUMLADA JAHON

• Покистондаги черковлардан бирида ибодат учун келган кишилар ҳозирча номаълум, қуроолланган гуруҳ томонидан ўққа тутилган ва оқибатда 17 нафар ҳиммасиз одам қурбон бўлган.

• "Курск" атом суви кема-си фожеаси сабабларини ўрганиш комиссияси раиси И.Клебановнинг таъкидлашича "Курск" крейсери ўзидаги торпедолардан бирининг портлаши натижасида ҳалокатга учраган бўлиши мумкин.

• Хитойда содир бўлган зилзила кучи 6 баллга етгани натижасида минглаб бинолар яроқсиз ҳолга келиб қолган ва бир нафар фуқаро ноубуд бўлган.

• Исроил давлати ўз ҳарбий қисмларини Палестин тасаруфидати худудлардан чиқара бошлагандан кейин ҳам ҳарбий тўқнашувлар бўлиб турибди ва бу икки давлат ўртасидаги келишмовчиликлар янада чуқурлашиб кетишига олиб келиши мумкин, дея таҳмин қилмоқда кузатувчилар.

Ас-Салом — Аллох таолонинг исмиридан биридир! Салом берсангиз, яхшилаб салом берингиз, алик олсангиз, яхшилаб алик олингиз!

(“Ал-Жомий ас-сахих”дан)

“Маърифат” газетасининг 6 октябрь сонидидаги “Сиз нима дейсиз?” мақоласи эътиборини торди. Мақола муаллифи Қодиркул Рўзमतзода-нинг тилга бўлган ҳурматни нотўғри талқин қилиш ҳоллари ҳақида қўзғатиш зарур, айрим рўсча сўз бирикмалари нотўғри ишлатилганлиги, деган ўринли фикрларига биз ҳам қўшилишимиз. Ҳақиқатан барча

берганига фаришта ва жавоб қайтармаганига эса шайтон жавоб қайтаради”, — деб ёзилган. Талабалар ўқитувчи саломига “Ваалейкум асسالом” деб жавоб қайтаролмасалар, аввал салом бериш ўқитувчига ёқмас — бу шарқона одатларимизга зид-ку! Мақтабда ўқувчилар бирдан ўқитувчини кутиб ололмайдди, кимдир китоб-дафтарини олаётган, кимдир синф тахтасини артаётган бўлади. Чунки улар талабалардек устозни кутиб ўтирмайдилар, 5 дақиқалик танаффусда кабинетдан кабинетга югурдилар. Синфбоши “Хурмат” дейиши билан ҳамма ўқувчи хушёр тортади ва баробари-

УСТОЗГА САЛОМ — ОЛИЙ ЭҲТИРОМ

атама ва сўзларни ўзбекчалаштириш баъзан чалғити ҳам қўяди.

Мен устознинг “Ўқувчи ва талабаларнинг ўқитувчини қўришлари биланок ўринларидан турган ҳолда сукут сақлаб туришларининг ўзи ҳурмат белгисидир”, ўқитувчи уларга салом бериши керак, деган фикрларига мутлақ қўшилмайман. Сукут сақлаб ўқитувчини қўриб олиш, бу — салом бериш эмас. Салом овоз чиқариб берилади.

Тўғри, талабалар ўқитувчини қўришлари билан ўринларидан турадилар, ўқитувчи уларга салом беради, улар индамай ўтирадилар. Вахोलанки, 402-ҳадисда “Қайси бири салом бера, иккинчиси жавоб қайтармаса, салом

Aks sado

тоз ҳам ўз ўрнида обрўсини сақлаган ҳолда “Ваалейкум асسالом”, деб алик олаверсин. Зобит ва асқарлар ўртасидаги саломлашув бизга мос келмайди. Қолаверса, Мир Алишер Навоий ҳам устозларининг фарзандига отдан тушиб салом берган эканлар. Демак,имамки, ёшларга устозларини эъзозлашни ургатайлик. Устоз — отадай улугъ экан, шогирдларини биздан саломларини авамсилар!

Мақолада дарсга кеч келган ўқувчи саломлашиши эмас, уэр сўраши лозим,

дейилган. Бизнингча, кеч қолган ўқувчи аввал салом бери, кейин уэр сўраши керак. Шунингдек, мақола муаллифи “Бу қондаларни ислох қилишга зарурат борми?” — дея мулоҳаза билдиради. Ўқитувчи талабаларига салом берсин, деган қоида йўқ-ку! Қолаверса, мақтабда салом бериб юрган ўқувчи олий ўқув юрти ўқитувчисига салом бермай сукут сақлашга ўрганиши жуда қизиқ ҳолат.

Ўқитувчи ва муштарилайримиз Қодиркул Рўзमतзода ва бизнинг мулоҳазаларимизга жавоб ёзадилар, деб умид қиламиз.

Махмуда ВАЛИЕВА, Юнусобод туманидаги 274-мактаб муаллимаси

Ma'rifat

МАЪРИФАТ * ХАЛҚ ЗИЁЛИЛАРИ ГАЗЕТАСИ *

1931 йилдан чиқа бошлаган 2001 йил 31 октябрь, чоршанба Баҳоси сотувда эркин нархда № 86 (7385)

ОҚСАРОЙДА ҚАБУЛ

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримов 30 октябрь кун Оқсаройда АҚШ Қуролли кучлари Марказий қўмондонлиги бош қўмондони Томми Фрэнксни қабул қилди. Учасувада халқаро террорчиликка қарши кураш масаласи, минтақадаги ҳарбий-сиёсий ҳолат, жумладан, Афғонистондаги вазият муҳокама қилинди. Томонлар Ўзбекистон Республикаси билан АҚШ ўртасидаги ҳарбий-техникавий ҳамкорликни ривожлантириш масаласи юзасидан фикр алмашди.

(ЎЗА)

Бугун таълим тизимида олиб борилётган илҳотларнинг асосий йазмани таълимда узвийликни таъминлаган ҳолда фарзандларимизнинг ёшлардан дунё или-фанини чуқурроқ эгаллашларига қаратилгандир. Зеро, юртимиз эртасини бугунги ўсиб келаётган ёш авлод яратди. Шундан келиб чиқиб айтиш мумкинки, бу асосан ўқитувчиларимиз зиммасига улкан масъулият юклайди.

Қашқадарё вилояти Деҳқонobod туманидаги Фулом Юсупов номидаги 1-мактаб ўқитувчиси Зухра Холиқова мана ўн йилдирки, севибли ўқувчиларига ана шу талабдан келиб чиқиб, таълим бериб келаётди.

Суратда: фидойи муаллима З.Холиқова ўқувчиларга она тили фанидан сабоқ бермоқда.

Бурхон РИЗОҚУЛОВ олган сурат.

Пахтакор туманидаги 6- ва 16-мактабларга Жиззах вилояти ҳокимлиги ташаббуси билан замонавий “Пентиум-3” компьютерлари топширилди.

МУКОФОТНИНГ НАВБАТДАГИ СОҲИБИ

Дунёда ўз нуфузига эга бўлган Нобель мукофотининг бу йилги галдаги совриндорлари сифатида Бирлашган Миллатлар Ташкили ташаббуси билан раҳбари Кофи Аннан ҳам эътироф этилди. Бу БМТнинг кейинги йилларда олиб бораётган фаолиятига мукофот жамгармаси ташкилий комиссиясининг берган баҳоисидир. Кофи Аннан эса, ташкилотга 1997 йилдан бери раҳбарлик қилиб келмоқда.

ИЛОНЛАР ОЛАМИДА

Мутахассисларнинг аниқлашларича, энг калта илонлар, асосан Қариб оролларида учрайди ва уларнинг узунлиги 12 см.дан ошмайди. Илонларнинг энг узунини эса, Индонезия ва Филиппин оролларида учратиш мумкин. Улар узунлиги ўртача 6 метрга тенг келади.

Qoraqalpog‘iston xabarlari

ЮНИСЕФНИНГ ЁРДАМИ

Тахтақўпир тумани “Мулк” чорвачилик жамоа хўжалиги марказида жойлашган 16-ўрта мактаб илгор илм масканларидан бири бўлиб, унга гайратли ташкилотчи ўрингул Қўшибоева раҳбарлик қилиб келмоқда. 55 нафар зиёкор овул меҳнатқашларининг 461 нафар фарзандига намунали таълим-тарбия беришда жонбозлик кўрсатишмоқда.

Яқинда мактаб жамоаси қувон-

чиға қувонч қўшилди. Халқаро ЮНИСЕФ ташкилотининг ёрдами билан мактаб табиий газ тармоғига уланди. Илм масканига 150 метрлик қузулар тортилиб, иссиқлик тизими

Taraddud

қурилди, синф хоналарига батареялар ўрнатилди. Шунингдек, ЮНИСЕФнинг беғараз ёрдами тумандаги 22-ўрта мактабга ҳам кўрсатилди.

***

ҚУРИЛИШДА БУРИЛИШ БОР...

Таълим-тарбия жараёнининг кўнгилдагидек кечилиши учун, энг аввало, ўқув-моддий базаси— мактаб биноси талаб даражасида бўлмоғи лозим. Тахтақўпир тумани “Жангадар” ширкат хўжалигидаги 19-мактаб авария ҳолатидаги билим масканларидан бири эди. Шунинг учун мактаб ўқувчилари вақтинча бошқа бинога қўчирилди. Туман ҳокими Т.Отамуратовнинг саъй-ҳаракати билан 320 ўринлик янги мактаб қурилиши бошлаб юборилди. Қорақалпоғистон Республикаси халқ таълими вазирлиги томонидан янги мактаб

қурилишига 13 миллион сўм пул ажратилди. Эски мактаб биноси эса бузилди унинг яроқли қурилиш материаллари (шифер, дераза, ашиқлар, пол тахталари) янги бинога

Tashabbus

ишлатилиши учун тахлаб кўйилди. Янги мактаб қурилишини Тахтақўпир таъмирлаш масъулияти чекланган жамият жамоаси олиб бормоқда.

Яқинда биз ушбу янги мактаб қурилишига ташриф буюрдик ҳамда қурилиш жараёни жадал суръатлар

билан кетаётганлигининг гувоҳи бўлдик. —Қурилишда жами 21 ишчи-бинокор меҳнат қилаяпти, —деди биз билан сўхбатда жамият бошлиги И.Интизоров. — Янги мактаб биносини Ўзбекистон Республикаси Конституцияси кунини — 8 декабрда қурилиш ишларини тамомлаб, болаларга совға қилмоқчимиз. Ва барча имкониятларни ишга солиб, қурилиш суръатини тораба қучайтирмоқдамиз.

Фойиб ЁҚУБОВ, «Ma'rifat»-нинг махсус мухбири

ХИНДУЛАР БИРИНЧИ

Маълум бўлишича, Марказий Америкадаги Мая хиндулари томонидан энг биринчи чайналадиган сақич кашф қилинган экан. Хиндулар сақич дарактини ўзагигача тешиб, оралиғидаги қуюқ моддани олиб чайнашга одатлашган.

ЯНГИ КАСБ

Англияда 25 ёшдан 50 ёшгача бўлган 80 нафар киши янги фаолият турига жалб этилди. Янги мутахассислик бўйича махсус машғулларни ўтаб, малака оширган бу кишилар “навбатда турувчилар” деб аталади. Кутиш лозим бўлган жойда улар, соатида 20 фунт эвазига, миждозлар номидан навбатда туриб беришади.

ХОМИЙЛАР ВА ОТАЛИК ТАШКИЛОТЛАРИ ЁРДАМИДА

Қувасой — Фарғонанин саноати ривожланган шаҳарларидан бири. Унинг худудидидаги кишлоқ хўжалигига ажратилган ерларда богдорчилик билан шуғулланилади. Ҳозир кузги йиғим-терим ишлари давом этмоқда. Шунга қарамай, шаҳарда турли матбуот нашрларига обуна мавсуми ҳам фаол давом эттирилляпти. Ҳозирча кимнинг қайси газега ёки журналга обуна бўлгани ҳақида бирор нарса айтиш қийин ва бу борада сарҳисобга ҳам ҳали эрта. Лекин айрим маълумотларни келтириш мумкин.

Шаҳарда 28 та мактаб ва шунча богча бор. Уларнинг ҳар бирига ҳокимлик қарори билан оталик ташкилотлари бириктирилган. Моддий томондан бақувват хомийлар ҳам бу ерда кўп. Улар бугунгача ҳар бир мактабни “Маърифат” газетасига биттадан тўлиқ йилга обуна қилишди. Богчаларга эса бу борада ота-оналар ёрдам берадилар.

Obuna-2002

Мисол келбўлсақ, шаҳарда “Қувасой чинниси”лик жамияти 1-мактабни, “Қувасойцемент” хиссадорлик жамияти 2-мактабни, тадбиркор Дилором Меҳмоно ва 1-гимназияни, тадбиркор Қурбоний Қорабоева 7-мактабни, Шамсуддинов жамоа хўжалиги 10-мактабни, “Қварц” хиссадорлик жамияти 20-мактабни ўз ҳисобларидан “Маърифат” газетасига бир йилга обуна қилишди. Бу рўйхатни яна давом эттириш мумкин.

— Ҳозирги кунда 8,22,26,27,28-мактаблар обунани ушқоқлик билан тақдир қилишмоқда, — дейди халқ таълими бўлими мудираси Раъноҳон Холматова. — “Маърифат”ни муаллими ва мураббийларимиз илоҳи борича кўпроқ олишади. Бойси, бу — ўзимизнинг наҳримиз. Ҳозир таълим муассасаларида тарғибот-ташвиқот юритиш билан бир қаторда қўшимча имкониятлар топишга ҳаракат қилляпти.

Матбуот нашрларининг харажатлари ошиб кетганили сабабли обуна ҳам арзонга тўшмаяпти. Лекин кадрли муштарилайримиз ўзларининг севибли газеталарини йил мобайнида олиб ўқиш учун имконият топадилар. Шунингдек, Қувасой иқтисодий жиҳатдан ҳам бақувват шаҳар. Бу ерлик таълим ходимлари хомийлар ва оталик ташкилотларининг ёрдамида “Маърифат”га обуна борасида яхши кўрсаткичларга эришадилар, дейиш мумкин.

Аваз ХАЙДАРОВ, «Ma'rifat»-нинг махсус мухбири

Халқимиз азал-азалдан тинчликни қадрлаб келган, уни ўз орзу-интилишлари, мақсад-муддаолари рўйбга чиқишининг қарорли деб билган, ҳозир ҳам шундай. Шунинг учун пиру бадавлат, нуруний қариларимиз доимо Оллоҳдан тинчлик ва омонликни тилайдилар.

Минг афсуски, ҳаётда бу эзгу тилаларнинг ижобат бўлишига доимо қаршилик

тўғри келади. Бу — уруш ва тинчлик, ҳавфсизликни таъминлаш масаласи ханузгача инсоният олдидидаги энг оламшумул муаммо бўлиб келаятиганидан далоятдир.

Шу нарса аёнки, башариет фақат тинчлик, барқарорлик ва осийшталик муқаррар бўлган тақдирдагина ўз олий мақсадларига эришади, моддий ва маънавий юксалликка кўтарилади.

инсоний одамийлик қиёфасидан айирлади, жамиятнинг буткул таназзул бутқоғига ботиради. Йигирма йилдан буён узааро ҳарбий мождарлар тўғрисида цивилизациядан батамом узилиб, дунёнинг энг қолоқ мамлакатларидан бирига айлиниб қолган Афғонистон — бунинг яқоқ далили.

Бу мамлакат худудининг ҳавф-хатар ўчоғига айлиниб

ЮРТ ТИНЧЛИГИ

қиладиган қучлар ҳам бор. Улар ўзларининг чиркин, гаразли максадлари, тўймас нафс максиди йўлида инсониятни хамиса фисқу фуждур, низо-адоват, муҳшиш, қонли ва қирғинбарот урушлар домига тортиб келади.

Башариет тарихига назар ташласак, кейинги беш минг йил мобайнида одамзот ўн беш мингдан зиёд катта-кичик урушларни бошдан кечирганини кўраимиз. Демак, ҳар бир йилга ўчадан уруш

Она тарихимиздан маълумки, Соҳибқирон Амир Темурунинг набираси Мирзо Улуғбек Мовароуннаҳрга ҳукмронлик қилган 40 йил мобайнида бирорта босқинчилик уруши олиб бормаган. Мамлакатда тинчлик-барқарорлик устувор бўлгани сабабли илм-фан, маданият юксак таракқий этган, бунёдкорлик ишлари ривожланган, қўхна заминимиз гуллаб-яшнаган.

Ақсинча, уруш ва низолар

қолгани юртимиздаги тинчлик ва барқарорликка, таракқий йўлидаги эзгу максадларимизни амалга оширишга ҳалақит бермоқда. Бу — дунёда ялпи тинчлик ва барқарорликка эришиш учун, аввало, ҳар бир мамлакат ва ҳар бир минтақада тинчлик-барқарорликни таъминлаш зарур, деган қарашнинг бугунги кунда гоятда долзарб аҳамият касб этиб бораётганидан далоят беради.

(Давоми 2-бетда)

ВОҚЕАЛАР СИЛСИЛАСИ

• Кеча Америка ҳарбий ҳаво қучлари Қобул яқинига ва Қандаҳор шаҳрига ҳужумларни давом эттирган. Хабарларга қўра, ҳаво ҳужумлари қўламини олднинг ҳафталабга нисбатан қисқарган.

• АҚШ Бош прокурори Жон Ашкрофт келаётган ҳафтада Қўшма Штатлар худуди ёки бошқа давлатлардаги Америка объектларига террористик ҳужумлар эҳтимоли борлигидан огоҳлантирди. Ашкрофтнинг айтишича, Буш маъмурияти ҳужумлар эҳтимолини тасдиқлаб, қайси объектларга ҳужум бўлиши мумкинлигини аниқ билмасликларини билдирган. АҚШ ҳуқуқ-тарғибот қучлари тўлиқ тайёргарлик ҳолатига келтирилган.

• Покистон президенти Парвез Мушарраф АҚШнинг юқори мартабали ҳарбий вакили генерал Томми Фрэнкс билан музокара олиб бориб, Американин Афғонистондаги ҳарбий ҳаракати қанча давом этиши ҳақида Покистон томонидан толибларга қарши қучларга кўрсатиладиган қўшимча ёрдам масалаларини муҳокама қилган. АҚШ президенти ва Покистон президенти шу йилнинг 10 ноябрда Нью-Йоркда БМТ Бош Ассамблеясида учрашадилар.

БМТ ТАРИХИГА ОИД КЎРГАЗМА

Бирлашган Миллатлар Ташкилоти тузилганга 56 йил тўлиши муносабати билан пойтахтимиздаги мухташам "Интерконтинентал" меҳмонхонасида кўرғазма ташкил этилди. Бу кўрғазма хусусида сўз юритишдан олдин БМТ тарихига қисқача тўхталиб ўтсак. Халқаро ҳамкорликни ривожлантириш, яъни хавфсизликни мустақамлаш ва тинчликни барқарор этиш мақсадида 1945 йилнинг 24 октябрида тузилган БУ ташкилотга уша пайтда 51 мамлакат аъзо бўлиб кирган. Бугунги кунда 185 та давлат Бирлашган Миллатлар ташкилотининг аъзосидир. Ташкилот 1945 йилнинг июнида қабул қилинган Низом асосида иш юритади. Унинг таркибига 6 та бош орган мавжуд: Бош Ассамблея, Хавфсизлик Кенгаши, Иқтисодий ва ижтимоий Кенгаш, Васийлик бўйича Кенгаш, Халқаро Суд ҳамда Котибият. Шулардан 5 таси БМТнинг Нью-Йоркдаги Марказий қароргоҳида, қолган биттаси, яъни Халқаро Суд Нидерландиянинг Гаага шаҳрида жойлашган. Ташкилотда араб, хитой, француз, испан, рус ва инглиз тиллари расмий тил ҳисобланади. Аммо иш икки тилда—инглиз ва француз тилларида олиб борилади. БМТ Болалар жағмармаси (ЮНИСЕФ), Аҳолишунослик жағмармаси (ЮНФПА), Атроф-муҳит дастури (ЮНЕП), Саъво ва тараккият конференцияси (ЮНКТАД) каби ўттизга яқин жағмарма, дастур ҳамда ташкилотларни ўз ичига олади. Ўзбекистон БМТ билан 1992 йилнинг 2 мартинан унинг тўлақонли аъзоси сифатида ҳамкорлик қилади. Юртимизда БМТнинг ваколатхонаси, доимий вакили ва ахборот маркази фаолият кўрсатмоқда. Ўзбекистон билан БМТнинг хар томонлама ҳамкорлиги кундан-кунга ривожланиб бормоқда. Бунинг юқорисида кўрғазма ҳам тасдиқлайди. БМТ бош котиби Кофи Аннанинг табриқ хати ўқиб эшиттирилиши билан бошланган кўрғазмадан ташкилот ва унинг 56 йиллик фаолияти тўғрисида маълумот берувчи плакатлар, дастурлар, журналлар ва китобчалар ўрин олди. Кўрғазмада яна БМТ дастурларини тарғиб қилувчи ҳамда фаолиятини ёритиб берувчи хилма-хил роликлар ҳам намойиш қилинди.

Азизжон ЭРМАТОВ, ЎзДЖТУ халқаро журналистика факультети талабаси

"ОЛТИН КУЁШ БЕЛГИСИ-2001"

Хамза номидаги Тошкент давлат мусиқа коллежи раҳбарияти номига Мехико шаҳридаги "Олтин куёш белгиси — Mercadotecnia Interamericana" йўналишида а = 55 м/с² тезлими билан ҳаракатланаётган ҳол учун маятникнинг тебраниш даври Т ни аниқланг.

«ЁШ ФИЗИКЛАР» РЕСПУБЛИКА СИМПОЗИУМИДА ИШТИРОК ЭТИНГ!

ОДИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРАЛИГИНИНГ ЎРТА МАХСУС, КАСБ-ХУНАР ТАЪЛИМИНИНГ Ўзбекистон Республикаси Фан ва техника давлат кўмитаси, Ўзбекистон Фанлар Академияси, олий ўқув юртлари ҳамда "Ma'rifat" газетаси билан ҳамкорликда «ЁШ ФИЗИКЛАР» республика симпозиумини ўтказилади.

Симпозиум 2002 йил 4-5 январь кунлари Ўзбекистон Республикаси Фан ва техника давлат кўмитасида бўлиб ўтди. Унда иштирок этиш учун академик лицейлар, касб-хунар коллежлари, лицей-интернатлар ва лицейлар ўқувчилари, шунингдек, умумтаълим мактабларининг юқори синф ўқувчилари таклиф қилинади.

- Симпозиум куйидаги йўналишларда ўтказилади: 1. Физикавий масалалар ва уларнинг оригинал ечимлари 2. Назарий ва экспериментал илмий-тадқиқот ишлари, ихтиролар 3. Физик жараён ва ҳодисаларни ўрганишга имкон берувчи экспериментал қурилма(схема), намойиш экспериментлари, физик қонунлар асосида ишловчи асбоб-ускуналар, электрон асбоблар ва механизмлар 4. Физикани ўрганиш ва тарғиб этиш соҳасидаги ишлар: а) компьютер дастурлари; б) шеър ёки қўшиқлар, сахна кўринишидаги рекламалар, интермедиялар, деворий газеталар, кроссвордлар.

имкон берувчи экспериментал қурилма (схема), намойиш экспериментлари, физик қонунлар асосида ишловчи асбоб-ускуналар, электрон асбоблар ва механизмлар йўналишида ўқувчилар ўз кўллари билан ясаган оддий экспериментал қурилмалар, асбоб-ускуналар, электрон асбоблар ва механизмлар билан иштирок этишлари. Симпозиумда иштирок этишни ҳоҳлаган ўқувчилар ўзлари ясаган асбоб-ускуналар, электрон асбобларнинг схемаси(сурати), ишлаш принципи тўғрисида тўлиқ маълумот юбориладилар. Симпозиумда химоя пайтида ўқувчилар асбоб-ускуна ёки механизмнинг ўзини намойиш этишлари. Танлов ҳайъати маззунинг долзарблиги, қурилманинг оригиналлиги, дизайни, замонавийлиги, ишлатиш учун қулайлиги, ҳодиса ва жараённи намойиш қилиш эффекти, унинг илмий, услубий ва маънавий аҳамиятларини ҳисобга олиб ҳар бир ижодий ишни 100 балли тизимда баҳолайди.

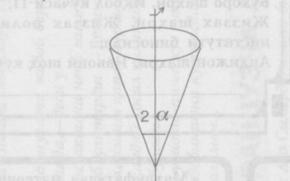
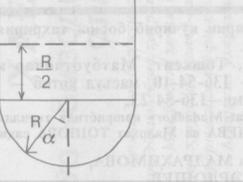
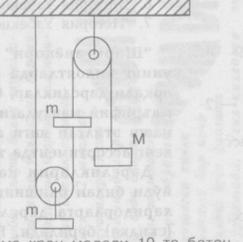
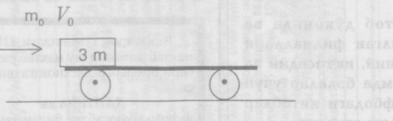
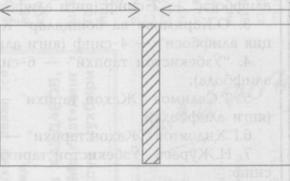
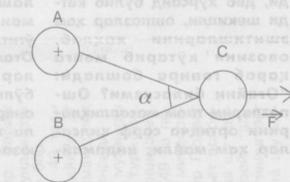
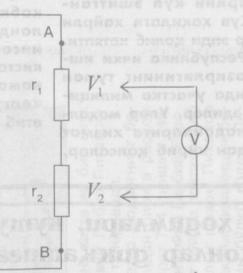
«Ёш физиклар» республика симпозиумини ўтказиш шартлари

1. Симпозиумда академик лицей, касб-хунар коллежлари, лицей-интернат ва лицейларнинг ўқувчилари, шунингдек умумтаълим мактабларининг юқори синф ўқувчилари илмий текшириш институтлари, олий ўқув юртларидан бириктирилган мутахассислар, олимлар ёки ўқув муассасасидаги физика ўқувчилари раҳбарлигида юқоридаги йўналишлардан бири бўйича ўзлари бажарган ижодий ишлари билан иштирок этишлари.

«Ёш физиклар» симпозиумининг 1-йўналиши бўйича иштирок этишчи ўқувчилар учун масалалар

- 1. Баланглиги H = 10 м бўлган минордан горизонтга α = 45° бурчак остида V1 = 10 м/с тезлик билан жисм отилган. Бир вақтинг ўзида ер сиртидан горизонтга β = 45° бурчак остида V2 = 20 м/с тезликда иккинчи жисм отилган. Агар иккала жисм ҳавода учрашган бўлса, иккинчи жисм отилган жой минора пастидан қандай масофада бўлади? 2. Массаси m бўлган заррача V тезлик билан ҳаракатланиб, m/2 массали тинч турган заррача билан эластик тўқнашгандан кейин, дастлабки йўналишига нисбатан α = 30° бурчак остида ҳаракатини давом эттирган. Иккинчи заррача қандай тезлик билан ҳаракатлана бошлаган? 3. Массаси m бўлган аравачининг четидан массаси 3m бўлган жисм ётибди. Жисмга массаси m1 бўлган V0 = 16 м/с тезликда учиб келаётган ўқ жисм ичига кириб қолади. Ўқ билан жисм аравача устида қанча масофага силжиши керак? Жисм билан аравача орасидаги сирпаниш ишқаланиш коэффициентини μ = 0,4. Аравача билан горизонтал текислик орасида ишқаланиш йўқ.

- 7. Агар вольтметрни параллел равишда юқори R1 қаршиликка уланса, U1 = 6В кўчанишини кўрсатади, агар параллел равишда пастки R2 қаршиликка уланса V2 = 4В кўчанишини кўрсатади. Агар ушбу вольтметр A ва B нукталарга параллел уланданганда эса V = 12В ни кўрсатади. R1 ва R2 қаршиликлардаги ҳақиқий кўчаниш тушиши нимага тенг? Манбанинг ички қаршилиги ҳисобга олинмасин.
- 13. Учта шарчадан ташкил топган шарчалардан иккитаси (A ва B шарча) учинчи C шарча билан бирдай L = 3 см. ли иппар билан болганган. Шарчаларнинг массалари бир хил бўлиб, A ва B шарча бир хил q = 10^-7 Кл зарядга эга. C зарядсиз шарча F куч таъсирида ҳаракатланмоқда. α = 60° бўлиши учун F куч қандай бўлиши керак? Шарчаларнинг оғирлиги ҳисобга олинмасин.
- 14. Кўндаланг кесим юзи S га тенг бўлган m массали поршень газли цилиндрдик идишни иккига бўлиб турибди. Цилиндр узунлиги 2L га тенг бўлиб, икки бўлимдаги бошланғич босим p га тенг. Поршень жуда кичик масофага силжитиб қўйиб юборилса, у тебрлана бошлайди. Бу жараён изо-термик деб ҳисобланиб, поршеньнинг тебраниш даври топилисин. Ишқаланиш ҳисобга олинмасин.
- 15. Жисм 20 м/с бошланғич тезлик билан юқорига тик отилган. Жисмнинг максимал баланглигининг яримига мос нуктадан ўтиш пайтлари орасидаги вақтни топиш. 16. Массаси 80 кг бўлган парашютчи узок чўзилган сакрашни амалга оширади. 17. Тошча ярим сферик гўмбазнинг энг юқори нуктасидан сирпаниб тушади. Тошча гўмбаз сиртидан узилшидан олдин қандай α ёй чизади? 18. Кичик жисм бурчаги 2α бўлган ва ω бурчак тезлик билан айланма ҳаракатланаётган конус сирт ичида конус учидан қандай масофада жойлашади. Жисм билан конус сирти орасидаги ишқаланиш коэффициенти μ га тенг.
- 19. Ингичка сим ярим ҳалқа шаклида қайрилган. Таёкча 133 нКл/м физикли зичлик билан зарядланган. α = 6,7 нКл зарядни ҳалқа марказидан чексизликка кўчириш учун қандай иш бажариш керак?
- 20. Уй полидан L1 ва шифтидан L2 масофада турган лампочка қишиш натижасида портлаб кетди. Агар барча лампочка бўлакларининг тегилиги v0 бўлса, улар қандай радиусли доира бўйлаб сочилиб кетади? 21. Расмдаги системада ишқаланишсиз ҳаракатланаётган шарчанинг тебраниш даври топиш.
- 22. Горизонтал жойлашган колбадаги симоб устуни колбадаги ҳавони баланглиги L1 га тенг қисмга ажратади. Агар колбанинг оқик томонини пастга қаратиб вертикал ҳолатга келтирсак, ҳаво устунининг баланглиги L2 га тенг бўлади. Агар колбани шу ҳолатидан вертикалга нисбатан α бурчакка оғдирсак, ҳаво устунининг узунлиги қанча бўлади? 23. Ҳажми 1 см³, заряди 1 мКл ва зичлиги 1,6 г/см³ бўлган шарча берилган. Зичлиги 0,8 г/см³ бўлган шарча сузиб юриши учун неча В/м электр майдон қуланганлиги ҳосил қилиниши керак? 24. Сигими 1 мкФ бўлган ясси конденсатор қопламлари орасида диэлектрик сингдирувчанлиги 3 ва 6 бўлган диэлектриклар параллел қилиб қўйилди. Агар диэлектрикларнинг қалинликлари d1 = 2d2 бўлса, ҳосил бўлган конденсатор сигимини топиш.
- 25. Иккита қаршилик берилган. Улардан бири амперметрга шунт қилиб уланса, ўлчаш имконияти 3 марта ортади. Иккинчи шунт қилиб уланса, ўлчаш имконияти 7 марта ортади. Агар иккала қаршилик амперметрга шунт қилиб уланса, ўлчаш имконияти неча марта ортади? 26. Хар бир киррасининг томони қаршилиги g га тенг бўлган ушбу расмда тасвирланган беш киррали юлдуз кўринишида уланган электр занжирининг A ва B нукталари орасидаги R қаршиликни топиш.
- 27. Узунлиги номаълум бўлган ип, кичик булак тош ва секундомердан фойдаланиб ҳрнанинг ҳажмини қандай қилиб аниқлаш мумкин? 28. 90° бурчак ҳосил қилиб букланган ва сув солинган шиша най ёрдамида қандай қилиб автомобиль тезланишини аниқлаш мумкин? 29. Радиуси R бўлган доира шаклидаги жисм вертикал ҳолда полга қотирилган. Доиранинг юқори нуктадан ишқаланишсиз сирпаниб тушаётган жисм доира полга қотирилган нуктадан қандай масофада полга тушади? 30. Бир суткаси T=10 соат бўлган шарсимон планетанинг экваторидаги жисмлар вазнсиз эканлиги маълум бўлса, унинг зичлигини ҳисоблаб топиш.
- 31. M массали шар L узунлиқдаги ипда осилиб турибди. Шарга горизонтал йўналишда учиб келаётган m массали ўқ тегиб унда тикилиб қолди. Ўқ тегиши натижасида шар вертикал текисликда тўла айлана ҳосил қилиб ҳаракатланиши учун ўқнинг минимал тезлиги v қандай бўлиши керак? 32. Силлиқ горизонтал столда бикрлиги k бўлган пружинага бириктирилган M массали шар турибди. Пружинанинг иккинчи учи вертикал таянчга қотирилган. Шарга пружинанинг ўқи бўйича йўналган V1 тезликка эга бўлган m массали ўқ келиб тегди. Тўқнашувни абсолют ноэластик деб ҳисоблаб, пружинанинг массасини инобатга олманган ҳолда шарнинг тебраниш амплитудаси A ва тебраниш даври T ни аниқланг.
- 33. Узунлиги L = 1м бўлган маятник самолёт кабинасида гармоник тебрланмоқда. Самолёт горизонтал йўналишда a = 55 м/с² тезлими билан ҳаракатланаётган ҳол учун маятникнинг тебраниш даври T ни аниқланг.
- 34. Ҳажми V=105 м³ бўлган хонада ҳарорат t1=15°C бўлганда нисбий намлик η = 55% бўлса, хонадаги сув буғларининг массасини аниқланг. Агар ҳарорат t2=10°C гача пасайса, хонада шудринг пайдо бўладими? Агар хонадаги ҳаво босими p=75 см.уст. бўлса хонадаги сув буғларининг массаси ҳаво массасининг қандай қисмини ташкил қилади? 35. Фараз қилинг, массаси M ва радиуси r бўлган планетани зичлиги ρ ўзгармас ва моляр массаси μ бўлган газдан ташкил топган атмосфера қуршаб олган. Агар атмосферанинг баланглиги h (h < r) бўлса, планетанинг сиртидаги атмосферанинг ҳароратини аниқланг.
- 36. Қуланганлиги E бўлган ва куч чизиқлари юқорига қараган бир жинсли электростатик майдонда массаси m бўлган +q зарядга эга шарча узунлиги L бўлган ипда вертикал текисликда айлана олади. Шарчага юқоридан вазията қандай горизонтал v тезлик берилганда у пастки вазиятдан ўтаётганида ипнинг таранглик кучи шарчанинг оғирлик кучидан 10 марта катта бўлади?

Олдиринда узундан-узок масофа. У бу масофани қонимлай-сиримлай босиб ўтса, ҳамма жойда уни илк ва самимий қутиб олинади. Акс ҳақида... акси.

Ташкирлар эса устим-устим тўнганлиги. Кетимизга "бахтли", "фреденден" — "қўшмаллик-сават", "плезентенд" — "бизим" тилмақаб ва ҳақо.

12 НАФАР СПОРТЧИМИЗ МАЛАЙЗИЯДА
Малайзияда шу ҳафтада қаратнинг тазквандо йўналиши бўйича Осиё чемпионатининг 5-турнири бўлиб ўтади. Унда спортчиларимизнинг 12 нафари юртимиз шарафини ҳимоя қилиш учун жўнаб кетди. Турнирда 30 га яқин давлатларнинг спортчилари ташир буюриши кутилмоқда.

САФИНГА ОМАД ЯНА КУЛИБ БОКДИ
Россиялик машҳур теннисчи Марат Сафин "St Petersburg Open" турнирида ҳам муваффақиятга қатнашди. У финал босқичида Германиялик Райнер Шютлер устидан уч сет бўйича 3:6, 6:3, 6:3 ҳисобида ғалаба қозondi.

АВСТРИЯ ПЛЕЙ-ОФФЛАР САРИ
Европа қитъасида футбол бўйича жаҳон чемпионати саралаш учрашувларининг «Плей-офф» гача бўлган сўниги баҳси ўтказилди. Аввалги учрашувлардаги 7-турда 2-урин соҳибни аниқланмай қолганди. Исроил ҳамда Австрия терма жамоаларининг баҳсидан сўнг эса 9-«Плей-офф» жамоаси номи ҳам маълум бўлди. Бунда австрияликлар меҳмонда бўлиб, маркубията учрашасалар, кифоя эди. Натига ҳам улар ўйланганчаки бўлди — ҳисоб 1:1. Австрия «Плей-офф»да.

ХАМЮРТИМИЗ ЯРИМ ФИНАЛГАЧА
Аввал хабар қилганимиздек, Австриянинг Ливин шаҳрида жаҳоннинг кучли теннисчилари иштирокда ўтказилган халқаро мусобақалар низоҳида етди. Унда Ирода Ҳўлағанова биринчи босқич учрашувларидаги ғалабасидан сўнг белгиялик Жюстини Хенгени уч сета 6:7, 6:6, 6:3 ҳисобида ениб, чорак финалда қатнашиш ҳуқуқини йўлга қирғатди. Россиялик Попова устидан 6:2, 6:4 ҳисобидаги ғалабасидан сўнг эса ярим финалда йўланма олганди. Аммо финал баҳсида иштирок эттиш ҳақиқатини нақиб этмади. Чунки Елена Донич ундан устувроқ эканлигини намойиш қилди.

«КЗИЛ» ВА «САРИК» КАРТОЧКАЛАР МУАЛЛИФИ ВАФОТ ЭТДИ
Футболда илк марта «Кзил» ва «сарик» карточкалари қўллашга англиялик собиқ хакам Кен Астон 86 ёшида вафот этди. У 1966 йилда ўтказилган жаҳон чемпионатининг Англия—Аргентина учрашувида футболчиларга биринчи бор «Кзил» ва «сарик» карточка кўрсатган эди. Бундай гою у светофор ёнида яшил чирок ёнишини қутиб турганида тутилган экан.

Xullas... КЎЛГА ТУШГАН «КҮЕНЛАР»
Руминия поёзларига сасхатга чиққан йуловчиларнинг аксарияти паттасизлик. Бунинг сабаблари хилма-хил: биринчи пули йўқ, айримлари ағаблаб «пули» қилинган, баъзиларнинг кесавуради қон қасқабил кетганидан билета ҳам пул топишолмайди. Темирйўл компанияси эса камоматдан чиқмайпти.

Қорақалпоғистон Республикасининг Нукус шаҳрида Узбек кураши бўйича Узбекистон Президентининг соврини учун ағабанвий учинчи халқаро турнир ўтказилди. Унда 8 мамлакатдан жами 100 нафарга яқин волонлар Президент соврини учун ғаламга тушдилар. Жаҳон олимпиада ўйнари совриндори, кураш бўйича 1-жаҳон чемпионатининг бронза медали соҳиб бразилиялик полков Карлос Хонаратонинг ҳар бир чиқишини кураш муҳлислари оқшлар билан қутиб олдилар. Мушлақ узр таърифига эришган аркалар ўртасидаги беллашуларда қўйидаги натижалар қайд этилди:

Биринчи ўрин, яъни 10.000 АҚШ доллари миқдорига Президент соврини ўзбекистонлик машҳур полков Абдулла Тагиревга, иккинчи ўрин — Феруза Ҳайитметова (ҚҚР), учинчи ўрин — Наталья Куприна ва Гулжама Курбонваларга насиб этди. 63 килограмм вазн тоифасидаги беллашуларда эса биринчи ўрини — Ирина Сорочкина (Сурхондарё), иккинчи ўрини — Юлдуз Шағибекова, учинчи ўрини эса луржанистонлик Анна Мавлонова ва бухоролик Ирода Йўлдошевлар эгаллашди.

Турнир қўлибларини тақдирлаш маросимидан сўнг Абдулла Тагирев Президентимиз соврини бўлган 10.000 АҚШ долларининг 1000 долларини Орол аэрофидаги болаларни соғомлаштириш уларнинг бақувват, соғом ўсишлари ва ёш полволонлари қўллаб-қувватлаш, спорт анжомлари билан таъминлаш мақсатига Қорақалпоғистон Кураш федерацияси мутасаддиларига топширди.

Халқимизнинг сувга бўлган юксак этиқоиди ҳозирда ҳам сўнмаган. Мабодо ўзбек хонадонларига кириб қолсангиз ёш болалар ўйинқароқлик жўмакларини ёпиб қўйишни унутиб қолдирган бўлсалар, «хой бола»-сўв жўмагини ёпиб қўй, исроф қилма, увол қилма» деган насиҳатомуз сўзларни эшитамиз. Ҳатто чойхона ёки қаҳвахонага кириб қолсангиз ҳам бирор одам ҳаёлпаризиш билан сув жўмагини очиб қолдирган бўлса, албатта бошқа бир одам уни ёпиб қўйди ёки «суви бекорга оқизманг», деб унга насиҳат қилади. Мен бир пиёла чой ичши

ман. Чунки уларни бозордан харид қилиб, ўрнини қоплаш мумкин. Лекин сув ортиқча сарфланса-чи, оқизиб қўйилса-чи? Унинг ўрнини асло тўлдириб бўлмайди. Ҳар кун ўзим «кўз-қуллоқ» бўлиб сув ўтказгич жўмакларини текшириб, мабодо очик қолган бўлса, буроб ёпиб юраман. Сувга бўлган «зиқнолик» раҳматли отамдан менга ўтган бўлса керак. Бўзон ҳамкасбарим «Фарход ака ўзи очиб келиб турган, сарик чақа билан нархи баробар бўлган, салкам текин суви тежайси, биздан қизанақасиз», деб менга ҳайрон бонқисди. Ол-а, сувнинг нархи сарик чақами, салкам текини? Сув бебаҳо, оқиб ётган водопровод жўмакларини эринмай бориб ўзлари ёпиб қўй, носозларни тазмирлаб қўйишни хонадон соҳибларига таъкидлар эдилар.

Баъзи маҳолладошлар, Мирҳошим ака, сиз устакта милиционерим ёки сув назоратчиси деб ҳазиллашсалар, отам уларга «бирор дорлар, сув барчамиз назорат қилишимиз, тежайсимиз, бекордан-бекорга сарф бўлишига йўл қўймаслигимиз керак. Вақти келиб сув танқислиги бутун дунёнинг биринчи сонли муаммосига айланиши ҳақиқат. Ана ўшандек сув назорати милицияси ҳам ташкил этилади», деб қайта-қайта гапирганларини ўзим эшитганман.

ХАЛҚАРО ТУРНИР ТАФСИЛОТИ

чи ўрин эса бразилиялик Карлос Хонаратотга насиб этган бўлса, учинчи ўрини сурхондарёлик Эрали Махмасуллов ва қорақалпоғистонлик полков Серик Жусуббековлар эгаллашдилар. Аёллар ўртасидаги беллашулар ҳам қизғин кураш-

«Туркистон-пресс»

«БАҲОДИРЛАР ОВҚАТИ»

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
9	12	13	10	14	15	16	17	18	19	20
17	22	23	18	19	20	24	21	25	26	27
25	28	29	26	27	30	31	32	28	29	30
30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
42	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46
49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59
59	62	60	61	62	63	64	65	66	67	68
64	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78
76	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88
89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99
99	100	101	102	103	104	105	106	107	108	109
109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119
119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129
129	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139
139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149
149	150	151	152	153	154	155	156	157	158	159
159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169
169	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179
179	180	181	182	183	184	185	186	187	188	189
189	190	191	192	193	194	195	196	197	198	199
199	200	201	202	203	204	205	206	207	208	209
209	210	211	212	213	214	215	216	217	218	219
219	220	221	222	223	224	225	226	227	228	229
229	230	231	232	233	234	235	236	237	238	239
239	240	241	242	243	244	245	246	247	248	249
249	250	251	252	253	254	255	256	257	258	259
259	260	261	262	263	264	265	266	267	268	269
269	270	271	272	273	274	275	276	277	278	279
279	280	281	282	283	284	285	286	287	288	289
289	290	291	292	293	294	295	296	297	298	299
299	300	301	302	303	304	305	306	307	308	309
309	310	311	312	313	314	315	316	317	318	319
319	320	321	322	323	324	325	326	327	328	329
329	330	331	332	333	334	335	336	337	338	339
339	340	341	342	343	344	345	346	347	348	349
349	350	351	352	353	354	355	356	357	358	359
359	360	361	362	363	364	365	366	367	368	369
369	370	371	372	373	374	375	376	377	378	379
379	380	381	382	383	384	385	386	387	388	389
389	390	391	392	393	394	395	396	397	398	399
399	400	401	402	403	404	405	406	407	408	409
409	410	411	412	413	414	415	416	417	418	419
419	420	421	422	423	424	425	426	427	428	429
429	430	431	432	433	434	435	436	437	438	439
439	440	441	442	443	444	445	446	447	448	449
449	450	451	452	453	454	455	456	457	458	459
459	460	461	462	463	464	465	466	467	468	469
469	470	471	472	473	474	475	476	477	478	479
479	480	481	482	483	484	485	486	487	488	489
489	490	491	492	493	494	495	496	497	498	499
499	500	501	502	503	504	505	506	507	508	509
509	510	511	512	513	514	515	516	517	518	519
519	520	521	522	523	524	525	526	527	528	529
529	530	531	532	533	534	535	536	537	538	539
539	540	541	542	543	544	545	546	547	548	549
549	550	551	552	553	554	555	556	557	558	559
559	560	561	562	563	564	565	566	567	568	569
569	570	571	572	573	574	575	576	577	578	579
579	580	581	582	583	584	585	586	587	588	589
589	590	591	592	593	594	595	596	597	598	599
599	600	601	602	603	604	605	606	607	608	609
609	610	611	612	613	614	615	616	617	618	619
619	620	621	622	623	624	625	626	627	628	629
629	630	631	632	633	634	635	636	637	638	639
639	640	641	642	643	644	645	646	647	648	649
649	650	651	652	653	654	655	656	657	658	659
659	660	661	662	663	664	665	666	667	668	669
669	670	671	672	673	674	675	676	677	678	679
679	680	681	682	683	684	685	686	687	688	689
689	690	691	692	693	694	695	696	697	698	699
699	700	701	702	703	704	705	706	707	708	709
709	710	711	712	713	714	715	716	717	718	719
719	720	721	722	723	724	725	726	727	728	729
729	730	731	732	733	734	735	736	737	738	739
739	740	741	742	743	744	745	746	747	748	749
749	750	751	752	753	754	755	756	757	758	759
759	760	761	762	763	764	765	766	767	768	769
769	770	771	772	773	774	775	776	777	778	779
779	780	781	782	783	784	785	786	787	788	789
789	790	791	792	793	794	795	796	797	798	799
799	800	801	802	803	804	805	806	807	808	809
809	810	811	812	813	814	815	816	817	818	819
819	820	821	822	823	824	825	826	827	828	829
829	830	831	832	833	834	835	836	837	838	839
839	840	841	842	843	844	845	846	847	848	849
849	850	851	852	853	854	855	856	857	858	859
859	860	861	862	863	864	865	866	867	868	869
869	870	871	872	873	874	875	876	877	878	879
879	880	881	882	883	884	885	886	887	888	889
889	890	891	892	893	894	895	896	897	898	899
899	900	901	902	903	904	905	906	907	908	909
909	910	911	912	913	914	915	916	917	918	919
919	920	921	922	923	924	925	926	927	928	929
929	930	931	932	933	934	935	936	937	938	939
939	940	941	942	943	944	945	946	947	948	949
949	950	951	952	953	954	955	956	957	958	959
959	960	961	962	963						